

UDK 613.955(497.11)
371.7:792(497.11)
COBISS.SR-ID 214714124

ISSN 0350-2899, 40(2015) br. 1, p.44-48

POZORIŠTE, ŠKOLA ZDRAVLJA – GLUMCI, UČITELJI ZDRAVLJA

THEATRE, SCHOOL OF HEALTH – ACTORS, TEACHERS OF HEALTH

Petar Paunović

RAJAČKA ŠKOLA ZDRAVLJA

Sažetak: Autor u svom radu opisuje iskustva u radu na zdravstvenom vaspitanju korišćenjem pozorišta. Zdravstveno vaspitanje na području Timočke krajine ima veliku tradiciju. U vreme intenzivnog razvoja medija na ovom prostoru iskorišćena je mogućnost „upotrebe“ pozorišta u radu na zdravstvenom vaspitanju školske dece. Prvo je pozorište lutaka, 1975. godine, gostovalo na području Negotina i okoline. Studenti Pozorišne akademije u Beogradu, predvođeni profesorom Zlatimirom Vidakovićem, zdravstvenim pedagogom, igrali su predstavu „Zdravka, pričaj mi o zdravlju!“. Lutkarska pozorišna grupa izvela je oko 70 predstava na dečijim odeljenjima bolnica u Negotinu i Zaječaru i u selima u okolini Negotina. Đaci su sa velikom pažnjom i uzbuđenjem pratili igru lutaka i učili o zdravlju. Drugo, 1997. godine, Odsek za zdravstveno vaspitanje Zavoda za zaštitu zdravlja „Timok“ u Zaječaru, u saradnji sa Narodnim pozorištem „Zoran Radmilović“ u Zaječaru i uz veliko razumevanje i kreativnost Vladimira Lazića, tadašnjeg direktora pomenutog pozorišta, napravilo je dramsku radionicu „Žubor zdravlja“ koja je okupila najbolje glumce zaječarskog pozorišta u predstavi „Hoću da budem zdrav“. Predstavu je gledalo oko 3000 učenika osnovnih škola u Zaječaru. Predstava je prikazivana u Beogradu i Čupriji. Pokazalo se da su pouke o zdravlju i stečena medicinska znanja nakon gledanja predstave ostala upamćena u dovoljnoj meri da mogu biti iskorišćena tokom života, što su pokazivale ankete sprovedene pre i nakon predstave. Koristeći funkciju pozorišta još iz stare Grčke – da poučava narod, navedeni primeri korišćenja pozorišta u zdravstvenom vaspitanju školske dece pokazali su se korisnim i zdravotvornim. Pozorište je, makar na kratko, postalo škola zdravlja, a glumci učitelji zdravlja. Istovremeno, otvoreno je pitanje promena u pristupima zdravstvenom vaspitanju naroda. Bio je to doprinos ideji – novo zdravstveno vaspitanje, čiji su protagonisti – učitelji zdravlja.

Ključne reči: zdravstveno vaspitanje, edukativne mogućnosti pozorišta, Timočka krajina.

Summary: In his work the author describes the experience of working on health education by using theatre. Health education in the area of the Timok region has had a long tradition. In times of intense media development in the area, the possibility of using theatre to work on health education of school children was used. Firstly, in 1975 a puppet theatre toured the area of Negotin and the surrounding. Students of the Academy of Theatre Arts, Belgrade led by prof. Zlatimir Vidaković, a health educator, played a show "Zdravka, pričaj mi o zdravlju!" (Healthy, tell me about health!) The puppet theatre group performed the play in about 70 paediatric hospital departments in Negotin and Zaječar and in villages around Negotin. Pupils watched the puppet play and learnt about health with great attention and excitement. Secondly, in 1997, the Health Education Department of the Timok Public Health Institute Zaječar in cooperation with the National Theatre "Zoran Radmilovic" Zaječar and with great understanding and creativity of Mr. Vladimir Lazić, a former director of the theatre, made a drama workshop "Žubor zdravlja" (Bubbling of Health) which brought together the best actors of Zaječar Theatre in the play " Hoću da budem zdrav!" (I want to be healthy!). The play was seen by around 3,000 primary school children in Zaječar. The show was performed in Belgrade and Čuprija as well. The survey conducted before and after the play showed that the lessons about health and medical knowledge acquired after watching the play were well remembered to be used throughout life. Using the function of the ancient Greek theatre - to teach people, the mentioned examples of theatre in health education of school children have proved to be useful and health-creative. Theatre soon became a school of health and actors became health teachers, at least for a short while. At the same time, the question of changing the approaches in health education arouse. It was a contribution to the idea of new health education, the protagonists of which were teachers of health.

Key words: health education, educational opportunities of theatres, Timok region

Adresa za korespondenciju: Petar Paunović, Rajačka škola zdravlja, 19 314 Rajac

e-mail: rajcanin@gmail.com

Rad primljen: 09. 02. 2015. Rad prihvaćen: 12 02. 2015. Elektronska verzija objavljena: 29.04.2015.

www.tmg.org.rs

UVOD

Velika je tradicija preventivno medicinskih aktivnosti na području Timočke krajine. Nepismenost i nizak stepen razvoja zdravstvene kulture stanovništva zahtevali su da rad na zdravstvenom prosvjećivanju bude sastavni deo svakodnevnih aktivnosti lekara i drugih zdravstvenih radnika. Sa Zakonom o obaveznim vidovima zdravstvene zaštite, sedamdesetih godina XX veka, zdravstveno prosvjećivanje dobilo je krila. U Zavodu za zdravstvenu zaštitu u Zaječaru, kadrovski je ojačan Odsek zdravstvenog vaspitanja. Pored lekara specijaliste, u timu su bili sociolog i biolog. Time je Odsek zdravstvenog vaspitanja poboljšao i svoje stručno-metodološke sposobnosti. Sedamdesetih godina XX veka intenzivno se razvijaju mediji: svaka opština imala je svoje novine, radio stanicu i lokalnu TV stanicu. To je stvaralo uslove za aktivnosti zdravstvenog vaspitanja u medijima. Ali, na ovom području ukazala se i prilika za korišćenjem pozorišta za rad na zdravstvenom vaspitanju. Time je iskorišćena, još iz antike, osnovna svrha pozorišta da poučava narod.

I

Sedamdesetih godina XX veka, na područje Timočke krajine stiže pozorišna trupa mladih studenata Pozorišne akademije iz Beograda sa lutkarskom pozorišnom predstavom „Zdravka, pričaj mi o zdravlju“ predvođena prof. Zlatomir Vidakovićem, zdravstvenim pedagogom. Bio je to rezultat dobre saradnja Odseka za zdravstveno vaspitanje Zavoda za zaštitu zdravlja u Zaječaru sa Institutom za zdravstveno prosvjećivanje u Beogradu.

Tokom nedelju dana, lutkarsku predstavu, u kojoj je lutka Zdravka bila glavna zvezda, sa porukama i poukama o zdravlju koje su izgovarali studenti-glumci, obišla je dečja odeljenja bolnica u Negotinu i Zaječaru i više osnovnih škola u Negotinu i okolini. Jedna od ideja bila je da se običu najzaostalija sela u opštini. Tako je ekipa jednog dana stigla u selo Dupljane, udaljeno pet-šest kilometara od Negotina.

Evo kako je dr Petar Paunović (slika 1), opisao susret sa učenicima, njihovom roditeljima i rad lutkarske trupe iz Beograda u školi. U Dupljane smo stigli kada je čas u školi već započeo. Ušli smo u školu i pozvali učitelje da se dogovorimo šta će se raditi. Dve učiteljice su

odmah došle u kancelariju, gde smo im objasnili šta je cilj i svrha našeg dolaska u školu i rada sa učenicima.

Dok je trajao razgovor primetili smo kako učenici, desetak minuta posle našeg dolaska, sa majkama napuštaju školu.

Dolazak ekipe u školsko dvorište odmah je primećen u selu. A kako zdravstvene ekipe kada dođu u selo obično obavljaju neke zdravstvene preglede, među kojima su uzimanje krvi, vakcinisanje i pregled zuba, zbog čega su neomiljene i nepoželjne, svi žele da ih izbegnu. Obaveštene majke o dolasku lutkarske trupe požurile su u školu da uzmu svoju decu i odvedu ih kući.

Odmah smo izašli u dvorište i pokušali da objasnimo majkama da se neće deci vaditi krv, da ih nećemo bosti radi vakcinisanja, niti pregledati zube, već da hoćemo sa njima da razgovaramo o zdravlju i pokažemo im jednu pozorišnu predstavu. Najhrabrije su se pokobile. Na našu sreću, one su odvratile da odu iz škole i sve druge majke koje je bilo teško ubediti da to učine.

Posle nekog vremena, deca su se ponovo našla u učionici, sada sa majkama. Ispalo je to još bolje, jer će sada majke, sa decom skupa, pratiti lutkarsku predstavu o zdravlju.

Sama predstava je delovala edukativno na dva načina:

- đaci, sada i majke, mogli su da vide kako se pred njihovim očima formira pozorište, predstavlja paravan lutkarskog pozorišta, kako su pripremane za predstavu lutke koje su maločas ležale na katedri u učionici i glumce koji su ih pripremali za predstavu; i

- zdravstveno-vaspitno, poučno na đake, gde će se lutka Zdravka obraćati đacima, diskutovati sa njima o pitanjima važnim za zdravlje i slati im poruke i pouke o zdravlju.

Predstava je uspela. Đaci i njihove majke sa pažnjom su pratili sve što se događalo tik ispred njih. Ubrzo su se iznenadena deca opustila i razgovarala sa „lutkama“ – glumcima. Tako je bilo svuda gde je lutkarska glumačka trupa gostovala. Predstava nije igrana na bini, u pozorištu, jer se „bina“ za čas formirala u samom razredu, pred očima učenika i uz blizak kontakt glumaca i đaka. Time je ostvaren planirani cilj: đaci su videli kako se pozorište lutaka pravi pred njihovim očima. Tokom jeseni 1975. godine, lutkarsko pozorište je prikazalo oko 70 predstava na području Timočke krajine.

Slika 1. Prim dr sci. med. Petar Paunović, specijalista zdravstvenog vaspitanja.

Image 1. Petar Paunovic, primarius, MD, PhD, health education specialist.

II

Tokom više decenija razvoja zdravstveno vaspitanje je ispoljilo ozbiljne slabosti:

- imperativan pristup, sistem zabrana: ovo „DA“, ovo „NE“ u poučavanju naroda, sa inicijativama kažnjavanja prestupnika, recimo pušača duvana, alkoholičara i drugih, koji greše na račun svoga zdravlja;
- isključivost u angažovanju lekara i drugih zdravstvenih radnika kao pogodnih za rad na zdravstvenom vaspitanju stanovništva; i
- usađen stav da će poučavanje o bolestima, automatski, dovesti do saznanja u vezi sa zdravljem, što je dovelo do medikalizacije zdravstvenog vaspitanja.

Međunarodna konferencija u Alma-Ati 1978. godine o primarnoj zdravstvenoj zaštiti, tražila je od vlada i zdravstvenih ustanova širom sveta da se okrenu zdravlju, a druga, u Otavi 1982. godine, unapređenje zdravlja postavila je kao novi pristup delovanja u društvu. Pored kurative i preventive u medicini, tražila se demedikalizacija pristupa zdravlju. Sledeći nove trendove Svetske zdravstvene organizacije u radu na zdravstvenom vaspitanju, Odsek za zdravstveno vaspitanje Zavoda za zaštitu zdravlja „Timok“ u Zaječaru obratio se pozorištu „Zoran Radmilović“ za saradnju.

Pristupilo se izradi projekta dramske radionice „Žubor zdravlja“ kroz koju bi pozorište, za neko vreme, postalo škola zdravlja, a glumci –učitelji zdravlja.

III

Demedikalizacija zdravstvenog vaspitanja u aktivnostima zaječarskog Zavoda

pokazala je da nisu lekari najbolji zdravstveni vaspitači, iz jednog prostog razloga što su oni bili, tokom celog XX veka i svoje lekarske karijere, preokupirani i opsesivno zauzeti fenomenom bolesti. O tome postoje mnogobrojni primeri. Samo oni lekari koji su tokom upražnjavanja lekarstva davali prednost zdravlju, mogli su postati dobri zdravstveni vaspitači, kao i svi drugi profesionalci i laici kojima je zdravlje pojedinca i naroda i njegovo unapređivanje predstavljalo posebnu vrednost.

Jedan dobar praktični primer demedikalizacije zdravstvenog vaspitanja bio je zdravstveno pozorište. O zdravlju ne pričaju lekari i medicinske sestre, već lutke, odnosno glumci, koristeći sve pogodnosti pozorišta da obrazuje i vaspitava. Ove predstave su naročito uzbuđivale i pobuđivale na razmišljanje o zdravlju čak u udaljenim selima okupljajući istovremeno i roditelje (slika 2).

Slika 2. Glumci zaječarskog pozorišta „Zoran Radmilović“ izvode predstavu „Hoću da budem zdrav“ za đake OŠ u Brzov Palanci.

Image 2. Actors of Zajecar Theatre "Zoran Radmilovic" perform the play "I want to be healthy".

Ranije, kada bi neka zdravstvena ekipa dolazila u seosku školu, đaci su se bojali vakcinacija ili pregleda zuba, ili vađenja krvi,

koje su ostale kao neprijatne intervencije i saznanja o bolestima u svesti mnogih generacija koje su živele u doba velikih antiluetičnih i antimalarinih akcija.

U jeku intenzivnog razvoja lokalnih mas-medija na području Timočke krajine, 1997. godine ostvarena je veoma uspešna saradnja sa pozorištem „Zoran Radmilović” u Zaječaru (slika 3). Uspostavljena je dramska radionica „Žubor zdravlja” i načinjena predstava za decu osnovnoškolskog uzrasta „Hoću da budem zdrav”. Bio je to jedan mali, posve nov pristup zdravlju i prvi takav projekat na području Srbije. Tokom 1997. godine tu pozorišnu predstavu videlo je oko 3000 đaka na području Timočke krajine. Predstava je prikazana u školama u Čupriji i u nekoliko beogradskih osnovnih škola.

Nakon prikazanih predstava, Marina Vojnović, sociolog Zavoda, sprovela je istraživanje o uticaju pozorišne predstave na đake u osnovnim školama „Đura Jakšić” u Zaječaru, „9. srpska brigada” u Boljevcu i „Stefanija Mihajlović” u Brzoj Palanci. Dobijeni su zanimljivi rezultati koji su pokazali da ovakvi pristupi u zdravstvenom vaspitanju mogu da doprinesu povećavanju znanja o zdravlju i identifikaciji učenika sa pozitivnim likovima iz predstave, koji svojim ponašanjem doprinose održanju i unapređivanju zdravlja. Đaci su posle predstave dobili zadatak da sastave priču o zdravlju. Ostala je sačuvana, u dokumentaciji Odseka za zdravstveno vaspitanje, jedna odlična pesmica o zdravlju Nataše Panojević, učenice II razreda OŠ „Stefanija Mihajlović” iz Brze Palanke. Naslov pesme je: „Šta je zdravlje?”, a stihovi u njenim strofama su odgovori na to pitanje koje se retko postavlja u životu, a još rede daje zadovoljavajući odgovor.

Evo te pesmice:

„Šta je zdravlje?”

Pitate me:

Šta je zdravlje?

Pa, to je

Najvažnije poglavlje!

Zdravlje je kad si zdrav,

Zdravlje je kad si jak,

Zdravlje je kad si prav.

Zdravlje je kada opereš zube,

Zdravlje je kada opereš kosu,

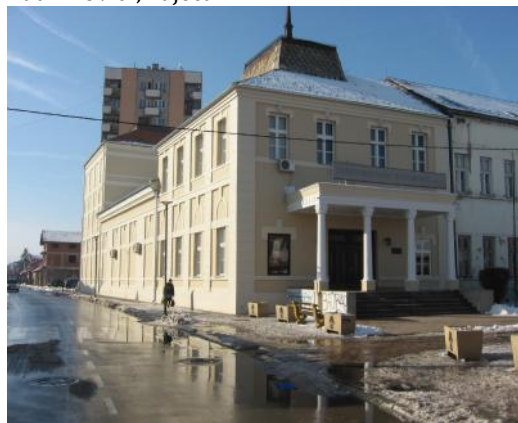
Kada se umiješ i očešljaš,

I kada prstima ne prečkaš po nosu.

Zdravlje je kada ne zagađuješ okolinu,
Zdravlje je kada vodiš higijenu u svemu,
Kada slušaš učitelja i mamu,
Zdravlje je kada brineš o njemu.”

Slika 3. Pozorište Timočke krajine „Zoran Radmilović”, Zaječar.

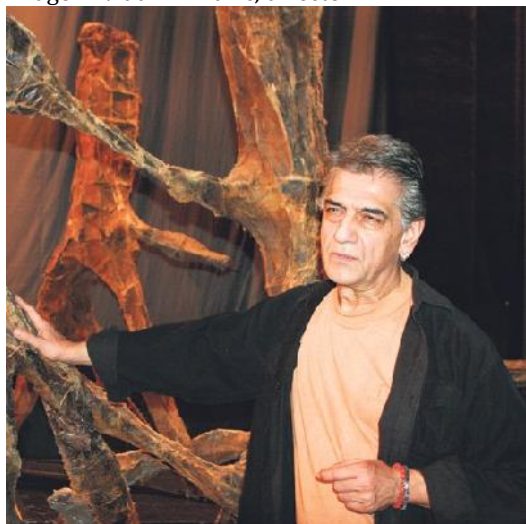
Image 3. Theatre of Timok region „Zoran Radmilovic”, Zajecar.

V

Dramska radionica „Žubor zdravlja” koja je nastala na inicijativu Zavoda mogla je biti ostvarena zahvaljujući razumevanju Vladimira Lazića (slika 4), tadašnjeg direktora zaječarskog pozorišta „Zoran Radmilović” i režisera predstave „Hoću da budem zdrav”, i uspešnoj realizaciji nekoliko izvanrednih glumaca. Predstavu su pripremili i učestvovali: režiser – Vladimir Lazić, muzika i songovi – Saša Veljković, ton – Željko Ducić, svetlo – Jovan Milošević, slikar plakata – Nikolić Dragoslav. Glavnu ulogu imala je Maja Gagić (Ružna Nena), koja nije vodila računa o svome životu i zdravlju: ličnoj higijeni, ishrani, odevanju... Njoj nasuprot bila je Lepa Kata (Radmila Smiljanić) uvek čista uredna, poslušna... Majku je igrala Bahrija Musić. Grdila je i kudila Ružnu Nenu, a hvalila Lepu Katu. Siniša Ubović je igrao Dobricu, koji je u svakoj prilici nastojao da amortizuje udare majke, ali i hvali i ukazuje na vrline Lepe Kate. Tu je bio i Dr Proktor (Zoran Đorđević), koji je stalno vežbao, govorio šta da se radi da bi se održalo zdravlje i da bi se izbegle bolesti.

Slika 4. Vladimir Lazić, reditelj.
Image 4. Vladimir Lazić, director.

U okviru strategije „Zdrava škola”, predstava „Hoću da budem zdrav” pokazala je svoju zdravotvornu moć. Kao inovacija u radu na zdravstvenom vaspitanju, prikazana je i jednoj grupi od 20-ak lekara, učesnicima edukativnog seminara „Zdrava škola”, održanog 1997. godine u Zaječaru. Došavši iz više gradova u Srbiji, oni

su posmatrali predstavu u pozorištu „Zoran Radmilović” i diskutovali o njoj. Tako je značaj predstave dobio još jednu dimenziju, edukativnu za profesionalce zdravstvene zaštite i zdravstvenog vaspitanja.

Način na koji je predstava prikazivana po školama, gde je pozorište izašlo iz svoje zgrade u narod, bio je sasvim drugačiji nego u pozorištu. Ponašanje glumaca na sceni, negde i u improvizovanim uslovima, ali u sklopu mogućnosti u kojima su održavane i druge školske priredbe, takoreći nadohvat ruke đacima, njihovo neposredno komuniciranje sa đacima tokom predstave, veliko uzbuđenje đaka i njihovo učestvovanje u predstavi, a zatim i stvaralaštvo đaka, potvrdili su raniju ideju o potrebi demedikalizacije zdravstvenog vaspitanja i pokrenuli na razmišljanje o stvaranju novog pristupa zdravlju u liku UČITELJA ZDRAVLJA i NOVOG ZDRAVSTVENOG VASPITANJA. Ostaje da se takve ideje ostvare u XXI veku.

LITERATURA

1. Paunović Petar: Knjiga o Zavodu, Fakultet za menadžment, Zaječar, 2006.